

Beszélgetés Párizsban az op-artról

KÉRDEZ: GERA GYÖRGY

VÁLASZOL: VICTOR VASARELY

— *Világhírű művészek bemutatását is dokumentumokkal szokás kezdeni. Ne firtassuk, helyes-e ez vagy sem, mennyiben vall az önéletrajz az életműről — tegyünk ennyi engedményt a nagyközönségnek:*

— Életrajzom már többszáz cikkben, katalógusban és könyvben jelent meg, felesleges hát részletesen elismételni. Nem szólva arról, hogy életem folyamán mindig előre szerettem nézni, nem hátra. Röviden tehát: Pécsen születtem 1908-ban, Pesten végeztem tanulmányaimat, és párhuzamosan, kora gyermekkorom óta rajzoltam és festettem. Podolini Volkmann Artúrnál végeztem a rajzakadémiát, s életem döntő eseménye Bortnyik Sándor mester műhelyébe való belépésem volt, 1929-ben. Ott találkoztam először a modern plasztika gondolatával, ott értettem meg, hogy mindennek, tehát a művészeteknek is, haladniuk kell a korrallal. Nincs sok értelme napjainkban olyan képeket festeni, mint amilyeneket a középkorban, a reneszánsz idején, a neoklasszicizmus korában vagy a század elején festettek mestereink, mivel a kultúrértékek bizonyossága szerint minden korból csak az autentikus *újítók* művei maradtak fenn. Ezt az igazságot rögtön magamévá tettem, és törhetetlen akarattal indultam el az ismeretlen nehéz útján.

— *Hogyan fordítaná le ezt az általános tételt korunkra?*

— Nagyot fordult néhány évtized alatt a világ! A dinamikus gépek meggyorsították a haladást, a dialektikus gépek — mint a nyomdatechnika, a mozi, a rádió, a televízió és az elektronikus agyvelők — egyre szédítőbb iramban informálnak bennünket a földteke színpadjain történő változásokról. A népek közel kerültek egymáshoz, lehetővé vált a kultúrák, eszmék és találmányok cseréje, a humán és elvont tudományokat új alapokra fektették. A matematika, fizika, kémia, genetika, csillagászat, közgazdaságtan, szociológia, lélektan, kibernetika már nem egy misztikus, idealista, maradi embertípushoz szól, hanem egy öntudatos, tudnivágyó, materialista és szociális gondolkodású lényhez.

A romantikus egyént, a gögös zsenit felváltották a specializált szak tudású csoportok, a festő többé nem ihletett, empirikus személy, hanem képzett kutató, hasonlatos a tudóshoz, aki tisztában van az emberiség testi, fizikai és szellemi jogaival. Tanúi vagyunk hát a technológiai világtársadalom fájdalmas, de sokatígérő születésének. A múlt ideológiai forradalmi lassan meghozzák gyümölcseit. A materiális javak elosztásával párhuzamosan az embermilliók igényelni kezdik a kultúrjavak elosztását is.

A művészetnek közkinccsé kell válnia.

— *Milyen új feladatok elé állítja Ön szerint a művészetet korunk technikai és szellemi forradalma?*

— E folyamatban levő hatalmas program kétirányú. Először: a múlt műkincseinek szelekciója, rendezése és megismertetése iskolák, múzeumok, könyvtárak, kultúrházak, kiállítások, konferenciák és filmek által. Másodszer: a jelenkor alkotásainak kihelyezése a mindennapi élet forgatógábjába; az otthon, a városépítéssel, a városrendezés esztétikájába, iskolák, gyárak, kórházak, repülőterek, útrendszerek plasztikai kiképzése, díszletek, látványosságok, világkiállítások újszerű, izgalmas megoldása... egy szóval száz és száz olyan új funkció alkotása, ahol a színművészet magától értetődően számításhoz jönnek.

Mivel a haladás mesterségesé alakította át a természetesen szép tájat, és ez a tájkép, sajnos, legtöbbször anarchikus, csúnya, a mai festő nem elégedhet meg továbbra is apró-cseprő képek festésével. A modern, grandiózus környezetet kell részleteiben megszépíteni, mivel az embernek éppúgy szüksége van plasztikai színművekre, mint napfényre, oxigénre vagy vitaminokra.

— *Ön szerint a természet csúnyább lett. Azt jelentené-e ez, hogy a szépség tere összeszűkül?*

— A régi világ szép természete, mint már mondtam, részben mesterséges lett... De ugyanakkor mérhetetlenül ki is szélesedett két ellentétes, bár összefüggő véglete felé: egyrészt a sejtek, molekulák és atomok szemmel nem látható mindensége, másrészt a távoli, roppant csillagképek univerzuma felé. Az érzékeinkkel felfogható természet évezredek óta ihlette művészeinket. A naplemente, a kikelet, a gyümölcs, az akt, az arckép, a szimbólumok és jelek, az érzésvilág — ezer és ezer mesterműnek adtak költészetet, életet, sőt örök életet. Kérem azonban, a kibővült, gigantikus fizikai természet a maga relativitásával, elektromos, mágneses és fényhullámaival, anyag-, tér- és idő-problémáival, csodáival és titkaival miért ne lehetne új költészet és szépség kiapadhatatlan forrása?

— *Az új tartalmak rendszerint új formában jelentkeznek. Ön szerint mi e kitágult valóság adekvát művészi alakja?*

— Vallom, hogy az új élmények kifejezési formája már nem lehet az ábrázolás, hanem az *érzékeltetés*, áttételes analógiák segítségével. A múlt ábrázoló művészetét kisajátította a foto- és filmtechnika, amely feketéből színes, tehát természetes lett. Az újságok, magazinok, könyvek, albumok és filmek megismertették velünk földtekénk mérhetetlen formagazdagságát. A konvencionális festészet mind technikailag, mind mondanivaló szempontjából lassan-lassan kimerült, csak ismételtetni tudta már önmagát. Ezt nevezzük dekadenciának. Jönnie kellett tehát egy romboló korszaknak, a kubizmus és dadaizmus formájában. Ez a két irányzat, mindegyik a maga módján, összetörte az ábrázoló festészetet, és megnyitotta az absztrakt művészi formák ígéretteljes útját.

Magától értetődően a múlt, a közelmúlt és a jelen stílusa és izmusai még együtt szerepelnek, és emiatt rengeteg a félreértés. Azután, a mai művész korlátlan szabadságának megvannak a fény- és árnyoldalai. Az

absztrakció maga is sokszor tévutakra tért, sok a kontár, még több a karrierista a mai művésztsadalomban. Dehát ez egyelőre elkerülhetetlen.

— *Hol az Ön helye e művészi átalakulásban?*

— Ami engem illet, én az absztrakciónak konstruktív útját választottam; ennek az irányzatnak előharcosai Kassák Lajos, Moholy Nagy Lajos és Bortnyik Sándor voltak. A konstruktivizmus vagy más szóval: neo-plaszticizmus még csak formai absztrakció volt, a környezet hangulatai, reminiszscenciái még sokáig túléltek a képeken. Tovább kellett tehát menni. Már 1935 körül jelentkezni kezdtek grafikai tanulmányaimban az első vibrációs effektusok. De tudatosan csak 1950 körül kezdtem a kinetikus hatásokkal foglalkozni. Az utána következő években kreáltam azokat a fekete-fehér, pozitív-negatív műveket, amelyek manapság világhívtá lettek, az op-art: *optikai művészet* elnevezése alatt.

— *Mi az op-art vagy a kinetikus absztrakció?*

— A mozgás, tér és idő dimenziójának bevezetése a plasztika világába. Még mindig a síkban vagyunk, de a tériesedés és a mikro-időben lezajló mozgás illúziója olyan erős, hogy szinte valóságnak hat, természetesen a szem retináján. Optikai jelenséggel állunk tehát szemben. A kompozíciót kiterjedelmű, de nagyszabású geometriai forma alkotja, s ezek, topográfiajuk szerint, nyugodt vagy mozgó hatást keltenek.

Egy ilyen kép az információelmélet rendszerével elemezhető. Az igen—nem kettős kérdés-szisztéma alapján programozhatóvá válik az elektromos agy által. Roppant gazdag perspektíva nyílik hát a kutatók előtt. A művész, miután programozta művét, a gépre bízhatja a végtelen számú kombinációk villámgyors lepergetését, s kiválaszthatja és megvalósíthatja közülük a legszébbet.

— *Volna szíves részletesebben kifejteni, hogy történik ez a gyakorlatban?*

— E messze jövőbe nyíló gondolat 1958 táján öltött módszerjellegét műtermemben. Először egy plasztikai ábécét fektettem le húsz színformával. Minden egyes színforma plasztikai egységet képez. Minden egység egy szabályos négyzetből és a benne foglalt formából áll. Ez a két alkotóelem elválaszthatatlan egymástól, fizikai megjelenésük vagy fehér-fekete, illetve fekete-fehér, pozitív-negatív vagy színes-kontrasztos, színes-harmonikus (például piros-kék, zöld-kék). Ezek az egységek a tízes számrendszer törvényének engedelmeskednek, és mértani haladványban nő a kompozíció. Lehet már négy egységgel is komponálni, de lehet kilenccel vagy tizenkettővel, vagy tizenhattal, huszonötrel, százal, négyszázzal vagy több ezerrel. A húsz színforma családba tartozó egységek egymás között kombinálva végtelen számú képlehetőséget adnak, a különböző egyéniségek vagy etnikai csoportok fantáziája szerint. A rendszer *plánetáris folklór* vagy *egyetememes folklór* néven szerepel írásaiban, és így került át a köztudatba.

— *Véleménye szerint mi e módszer hordereje?*

— A plasztikai szépség behatol így az építészeti technikák, normák és szériák jelenlegi rideg világába. Nemcsak a természetes táj, hanem a

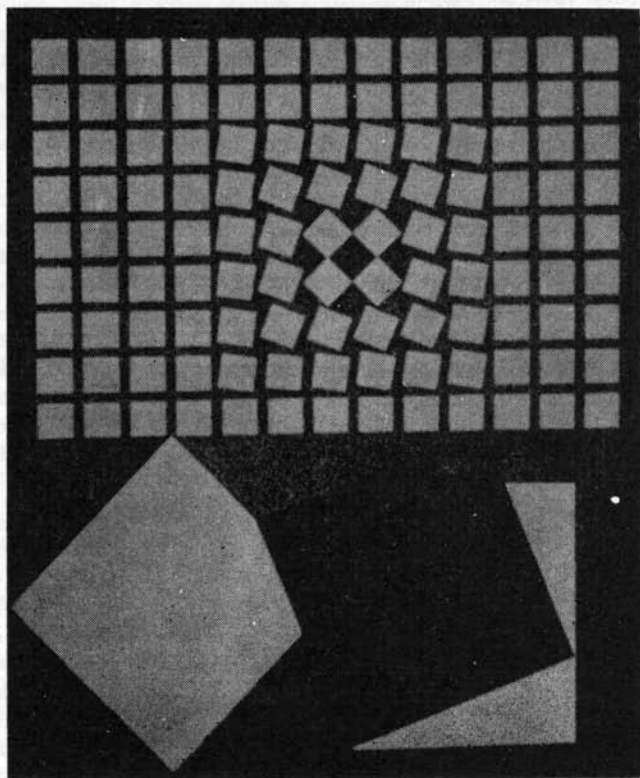
mesterséges táj is szép lesz, szép, vidám és változatos. Miért kellene az embertömegeknek komor, sűrű bérkaszárnnyakban élniök?

— *És az Önt követő generáció?*

— Az engem követő generáció a kinetikának tériesült formáit kísérletezi. Újabb dimenziók, a fény, az energia és a hang egészítik ki a képet. Az eredmények biztatók, a kiállítások fantasztikus látványossággá alakultak át. Biztosra veszem, hogy e kísérletek végső formája az a művész-film lesz, amely egyéni vetítőkbén, a mozikban, a televízióban ismét milliókhoz fog szólni.

— *És a hajdani „műtárgy“?*

— A poétikus funkció, a kép, a szobor, tehát a műtárgy a sokszorosok formájában kel új életre. A múlt egyedi mesterműve helyett manapság tíz, száz vagy ezer mestermű alkotható, minőségi veszteség nélkül. E sokszorosok -- mivel kispénzű emberek számára is elérhetők és hűen képviselik korunk alkotásait a gyermek-, diákszobák és otthonok falain -- a műtárgy demokratikus formái.

Victor Vasarely: Kompozíció